

Zadnji film osemdesetih

Danis Tanović: Cirkus Columbia
Gorazd Trušnovec

Hercegovac Divko Buntić (Miki Manojlović), ki je bil 20 let na delu v Nemčiji, kamor je kot potomec družine, nenaklonjene komunistični oblasti, pobegnil pred služnjem vojaškega roka, se takoj po padcu železne zavese vrne v rodni kraj z mercedesom, mlado in privlačno spremljevalko Azro (Jelena Stupljanin), s črnim mačkom, ki naj bi mu prinašal srečo, ter polnim žepom nemških mark. Te mu – v spregi z novoizvoljenim opozicijskim županom, ki ga je finančno podpiral že prej – pomagajo, da iz hiše vrže ženo Lucijo (Mira Furlan), ki ga je zaman čakala in od katere se še vedno ni formalno ločil, ter 20-letnega sina Martina (Boris Ler). Divko skuša vzpostaviti stik s sinom in uspešno vnovčiti marke, a se mu poskusi eden za drugim izjalovijo.

Divko se ima za drznega znanilca sprememb, za agenta novega duha pri(h)vatizacije, vehementnih idej podjetništva brez prave podlage, ki pa so konec osemdesetih in dalje padale na še kako plodno podlago (in katerih negativne obresti smo ravno začeli plačevati). Pa vendar Divko ne funkcionira kot negativec, povzpetic/povratnik, ki bi rad postal kralj na Betajnovi, ampak prej kot tragična figura, namreč v svoji zaslepljenosti z mamonom in revanšizmom ne vidi ali noče videti, da se je istočasno pognalo glomazno zgodovinsko kolesje še bolj rušilnih sil nacionalizma, starih zamer in novih, velikopoteznih kapitalističnih načrtov. Toda, mar niso v ozadju isti vzvodi, ni pognala tega vojnega stroja podobno prvinska zahteva po vrnitvi »svojega ozemlja«, po »ločitvi« in po »novem življenju«, kot Divkova? Njegovo presenečenje nad posledicami je pretresljiva streznitev ugotovitve, da ni več nadzora nad lastno igro.

Divkov prihod seveda iztirja naravni red dogodkov relativno normalnega poletja male, skoraj idilične skupnosti (znotraj katere pa že prasketa ogenj mržnje), in čeprav lahko imamo Divka za pravega protagonista, je osnovna perspektiva *Cirkusa Columbia* sinova, pogled, ki ga vodi Tanović, je Martinov pogled; Divkov prihod ne naznača toliko prvega dne novega življenja kot

zadnje mirno poletje pred katastrofo. Tako Divkova kot Martinova zgodba sta lepi ilustraciji tega, kako v filmu detajli odslikajo celoto, individualne zgodbe pa družbeno usodo, pri čemer film le ne podaja naivne teze, da je velik spopad zgolj seštevek malih zamer.

Če je bilo mogoče ceniti (zgolj) posamezne segmente prejšnjih dveh, za »tujega naročnika« posnetih Tanovićevih filmov *Pekel* (*L'enfer*, 2005) in *Triaža* (*Triage*, 2009), ki se iz različnih razlogov niso zlili v amalgam zaokrožene celote, je *Cirkus Columbia* delo, v katerem je vse na svojem mestu, poln je iskrene pristnosti in realistične elegance, deluje obenem počitniško lahkotno in zlovešče drseče proti neizogibni tragediji. Karakterizacija je neposredna, hkrati pa z uvajanjem likov ne zapravlja svojega (in našega) časa, osebe so žive, mesene in zanimive kljub prepoznavnim mehanizmom (kompenzacijsko obnašanje impotentnega očeta, ojdipsko seksualno odraščanje sina ...). Celota deluje čarobno nepretenciozno kot skromna, mimogrede povedana zgodba iz vsakdanjega življenja province, kot skoraj nostalgичna družinska zgodba, polna malih travm in nesporazumov, ki pa ji ne manjka dramatičnosti in ki deluje obenem tudi kot veličastna prispodoba nekega prelomnega zgodovinskega trenutka. V tem pripovednem zamahu, ki spretno preplete osebno zgodbo in socialno fresko, je *Cirkus Columbia* blizu jugoslovanski filmski gene-

raciji osemdesetih, »praškim študentom« in sopotnikom, vrhunskim pripovednikom, katerih zgodbe so zmeraj tudi ostro pretresale in kritično motrile družbeno situacijo. Na misel prihaja atmosfera filmov Markovića, Paskaljevića (ki je recimo v *Varljivem poletju* [Varljivo leto '68, 1984] združil zgodbo odraščanja mladostnika na srbskem podežlju s prevratnimi dogodki leta 1968), Popova, Šijana, Karanovića, katerih dosledno lokalni kolorit je odzvanjal globalno, humorna ost pa zarezala globoko ...

In *Cirkus Columbia* ta specifični (mentalni) prostor in obdobje tako uspešno evocira s fabulo, z mizanscenskimi rešitvami, glasbeno opremo in igralsko zasedbo, da ga imamo lahko za nekakšen zadnji film osemdesetih, za posvetilo radoživemu obdobju, katerega *happy end* je moč najti le v imaginarnem. Danis Tanović se je s četrtrim celovečercem vrnil na domači teren in to avtentičnost je čutil iz vsakega kadra, ne manjka prefinjene ironije in duhovitih trenutkov, a tudi intenzivnih strasti. Njegovi prizori ne služijo zgolj napredovanju zgodbe ali podajanju informacij, ampak tudi emocionalnim stanjem, ki jih kot najboljši dirigent stopnjuje vse do velikega finala Jadranke Stojaković in njene neskončno otožne himne zamujenemu, »Sve smo mogli mi«. Potem pade na mesto prva granata, vrtiljak odide v pozlato spomina in kmalu se bodo posamezni liki srečali v jarkih *Nikogaršnjega ozemlja* (Ničija zemlja, 2001).